

Oponentní posudek na disertační práci

Olga Sixtová, Hebrejský knihtisk v Praze 1512 – 1672

Ústav Blízkého Východu a Afriky FFUK
vedoucí práce doc. PhDr. Pavel Sládek, PhD.

Předkládaná práce představuje vůbec první komplexní zpracování dějin pražského hebrejského knihtisku od prvního doloženého tisku vytištěného v Praze (1512) až po rok 1672, kdy došlo k systémovým změnám podmínek pro další vydávání hebrejských knih.

Zvolené téma je poměrně obtížné, a to hned z několika hledisek: jen shromáždění výchozího materiálu, který je rozptýlen často v unikátních exemplářích po institucích i v soukromých sbírkách celého světa, představuje obdivuhodný počín, stejně jako snaha zmapovat poměrně dlouhé období, ve kterém se proměňoval nejen knihtisk jako takový, ale i kulturně-duchovní klima pražského ghetta a stejně tak i sociálně-ekonomické podmínky života pražských Židů dané vnějšími legislativními, ale i aktuálně politickými okolnostmi. Samo téma navíc vyžaduje multidisciplinární přístup a předpokládá nejen jazykovou vybavenost a znalosti z oboru dějiny kultury, ale i ovládnutí knihovědného „řemesla“. Kromě přechozích dílčích studií autorky samé či kolektivní monografie, kterou Olga Sixtová iniciovala (*Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě*, Praha 2012), byl pražský hebrejský knihtisk spíše zanedbávaným tématem a autorka měla stejně tak minimální možnost čerpat metodologickou či jinou inspiraci z podobně zaměřené práce zahraniční, neřkuli české provenience. Již nyní lze předeslat, že se autorka – díky svým rozsáhlým odborným zkušenostem – s tímto náročným záměrem vyrovnala naprosto brilantním způsobem.

Disertace je rozdělena do dvou dílů. V první, analyticko-syntetizující části Olga Sixtová velmi precizně a důsledně analyzuje dochovanou tiskařskou produkci (jde o 419 evidovaných vydání). Na prvním místě podává přehled její obsahové a žánrové struktury a sleduje proměny a vývoj těchto parametrů židovské tiskařské produkce v průběhu zmíněných 150 let. Autorka v této části stanovuje základní vývojové mezníky a charakter pražské hebrejské typografie a konstatuje její vymezení či odlišnosti vůči jiným evropským centrům hebrejského knihtisku.

Samostatnou kapitolu autorka věnuje nakladatelům, kteří byli zásadními iniciátory vydávaných publikací. Autorka pro poznání jejich sociálního zázemí, intencí a pozadí vydání jednotlivých děl jako první využívá informací z tzv. *haskamot* (povolení či doporučení k tisku duchovními autoritami) a dalších *paratextů*. Stejně tak inovativní a pro budoucí badatele je velmi cenné autorčino zcela nové definování rolí osob spjatých s procesem vydání (především nakladatel/tiskař, ale i editor, kopista apod.), které se v hebrejských tiscích objevují. Toto pojmosloví bylo v dobových tiscích nevyhraněné a autorka je pro pražské prostředí definuje zcela nově na základě studia *paratextů* v tiscích samotných, ale také v souvislosti s určitou „ediční a nakladatelskou politikou“ (dnešní

terminologií řečeno), kterou mohla zjistit a vyvodit právě jen díky širokému záběru své práce. Díky tomu se Olze Sixtové podařilo v několika případech proniknout i do ediční praxe místních tiskařů, definovat charakter potenciálních předloh a v této souvislosti přinést velmi zajímavé informace (např. o místních rukopisných předlohách či dobovém zájmu o vydání „starobylých“ textů – přístup těchto editorů se velmi podobá snahám tehdejších křesťanských humanistických učenců o vydávání podobných textů).

Další část úvodní studie (s. 186-274) je věnována přehledu a výkladu o jednotlivých tiskařích a tiskárnách, kteří v židovské Praze působili. Autorka charakterizuje jejich dílčí produkci, vývoj tiskárny, identifikuje jednotlivá tisková písma v těchto tiskárnách používaná a také ilustrační výzdobu a s tím související předpoklady jejich ekonomického a sociálního zázemí. Díky provedené typologické a typografické analýze se jí podařilo atribuovat jednotlivým dílnám více než 140 tisků vydaných s neúplným či zcela chybějícím impresem (tedy téměř třetinu veškeré známé produkce). Tím v maximální míře zpřesnila i údaje, které předkládá v úvodní studii, a podtrhuje tak komplexnost předkládaných závěrů. Dalším zásadním přínosem této práce je zcela nové zasazení jidiš produkce do kontextu pražské hebrejské typografie, které v ní byla dosud přisuzována jen okrajová role; Sixtová však prokázala, že její postavení co do počtu vydaných titulů bylo mnohem významnější, neboť zahrnovala téměř třetinu produkce.

Kromě základního faktu, že práce vyčerpávajícím a koherentním způsobem zpracovává významný kulturní fenomén v českých židovských dějinách, přináší i řadu konkrétních a závažných informací, které výrazně obohacují naše znalosti o dobové židovské vzdělanosti a kulturní praxi (např. málo známý vliv rabinátu na vnitřní cenzuru hebrejského knihtisku nebo vzdělanostní úroveň pražského židovského obyvatelstva). Autorka dochází k závěru, že hybatelem pražského knihtisku nebyly rabínské elity, nýbrž střední inteligence (níže postavení rabíni a vzdělanci), a právě těmto vrstvám domácího či širšího aškenázského obyvatelstva byla domácí knižní produkce převážně určena.

Hlavním pramenem byly pro autorku průzkum a analýza všech dochovaných vydání, jejichž bibliografický soupis představuje ve druhém – velmi rozsáhlém - dílu disertace (s. 290-780). S nedocenitelným úsilím tak Olga Sixtová vytvořila zásadní bibliografickou pomůcku, která antikvuje starší a jen dílčí soupisová díla a která splňuje náročné požadavky tzv. analytického bibliografického popisu. Význam tohoto jejího počínu docení dle mého mínění teprve následující generace badatelů.

Autorka ve své práci využívá klasické knihovědné metodologické postupy (typograficko-typologická analýza apod.), které kombinuje s tzv. „sociálním výzkumem knihy“ (práce s paratexty) doplněným i o komparační hlediska. Použití a kombinace těchto metod je pro zvolené téma nanejvýše vhodné a toto vyvážené propojení bibliograficko-analytického přístupu (detailní evidence a popis tisků, sumární analýzy) se sociálně pojatým přístupem a schopností fakta interpretovat a případně i zobecnit považuji za úspěch a doklad autorčiny tvůrčí zralosti. Velmi důkladná heuristika, jejímž výsledkem

je rozsáhlý bibliografický soupis, tak nezůstala uzavřená do pozitivistického přehledu a naopak se pro autorku stala odrazovým můstkem pro velmi čtivou a fundovanou studii.

K disertační práci mám jen naprosto drobné návrhy či doporučení, které mohou být vzaty v úvahu v případě jejího publikování jako monografie. Vzhledem k autorčině ojedinělé vědecké akribii v této oblasti bych uvítala její jednoznačnější stanoviska k některým nejasným otázkám, byť se budeme stále pohybovat ve sféře hypotéz (např. teze Petra Voita o možnosti, že první hebrejské pražské tisky vznikly v pronájmu v některé z křesťanských tiskáren). Zbytečná skromnost autorky se projevuje i v „upozadění“ některých zajímavých postřehů či názorů, které umístila do poznámek, ač by si zasloužily umístit přímo do textu (např. pozn. 86 nebo 244). V úvodních partiích by někteří badatelé zřejmě přivítali i autorčina obecnější metodologická východiska či vyrovnání se se soudobými teoretickými koncepty dějin knižní kultury; z vlastního textu studie je však zřejmé, že se autorka nechává sympaticky vést především vlastním materiálem, s nímž pracuje velmi citlivě a racionálně.

Autorka disertační práce prokázala z koncepčního, heuristického i stylistického hlediska schopnost samostatné vědecké práce. Předložená práce splňuje všechna kritéria disertační práce a doporučuji ji k obhajobě pro udělení vědeckého titulu „Ph.D.“

8. 2. 2018, Praha

PhDr. Lenka Veselá, Ph.D.